

Idézés, utánzás, eredetiség
A parafrázis megjelenési formái a magyar
peregrinusok 17. századi héber nyelvű
üdvözlőverseiben

Koltai Kornélia

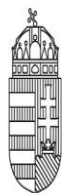
K-125486. sz. NKFIH-projekt, KRE HTK

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

ReBaKucs-konferencia, Pécs, 2019.05.25.

Magyar peregrinusok héber köszöntőversei a 17. században

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI
ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

AZ INNOVÁCIÓ LENDÜLETE

AZ NKFI ALAPBÓL
MEGVALÓSULÓ PROJEKT

*Biró Tamás,² Götz Andrea,¹
Juhász Szandra,¹ Koltai
Kornélia,^{1 2} Zsengellér József¹*

¹KRE HTK, ²ELTE BTK

*A K 125486. sz. projekt a Nemzeti
Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból
biztosított támogatással, a K_17
pályázati program finanszírozásában
valósul meg.*

Diószegi Kalmár Pál – RMK III. 1893
(*S. pataki ref. coll. – Zilahi ref. gymn*)

1654 Debreczeni K. (Johannes)

*Disputatio Philosophica, De Rerum modis,
collative cum Ente consideratis*

Diószegi Kalmár Pál
(1628 vagy 1629,?–1663, Nagykálló)

- élete:

tanul: 1647. nov.: *Debrecen*,

1650.: *Utrecht*; 1652. máj.: *Leiden*; 1653. júl.: *Franeker*;

1653.aug.: *Groningen*

lelkész: 1656: Nyírbátor; 1658: Nagykálló; esperessé
választják: Szabolcs egyházmegye

- üdvözlőversek:

1653, *Báthori G. (Michael)*

1653, *Kismarjai V. Pál*

1654, *Debreczeni Kalocsa János*

1654, *Szepsi Korocz András*

Debreczeni Kalocsa János (1632, Debrecen–1710, Polgár)

- élete:

tanul: *Debrecen*,

1650 tavasza: *Groningen*, 1653. okt.: *Franeker*, 1654, márc.:
Leiden, majd: *Franeker*, 1656, szept.: *Groningen*, később: *London*

- itthon: 1658, Kecskemét: rektor, 1661: lelkész;

1662: Vámospércs, 1667: Hajdúböszörmény, 1669: Hajdúnánás, 1670:
Hajdúböszörmény, 1674: Balmazújváros, 1680: Derecske, 1681: Debrecen,
1683: Kaba, 1686: Hajdúsámson, 1690: Hajdúböszörmény;

- 1691: esperessé: Debreceni egyházmegye; 1691: Biharnagybajom,
- 1695: nyugalmazott lelkész, 1697: Polgár (1701: lemond az esperesi hivatalról)

DISPUTATIO PHILOSOPHICA, ^{xxiv,} 81

DE

Rerum modis, collativè cum

Ente consideratis:

QVAM,

Favente Deo Opt. Max.

SVB PRÆSIDIO

Clarissimi, Doctissimi que Viri,

D. ADRIANI HEEREBOORD, L. A. M.

& in inclytâ Lugd. Bat. Academiâ Philosophiæ Pro-
fessoris ordinarii, & longè celeberrimi,

Publicè ventilandam proponit

JOHANNES K. DEBRECENI, Ungarus.

Ad diem Martii, loco horisque solitis.

M. K. Kalo.
tjn.

LVGD. BATAVOR.

Ex Officinâ JOHANNIS & DANIELIS
ELSEVIER. Academ. Typograph.

CLIO IOC LIV.

Ad Ornatissimum,

D. RESPONDENTEM.

שמעו אלי אבירי לב
הרחוקים מצדק חשב
לא תאחר תשועתי
ולא תרחק כל עצתי
למעני אעשה פלי
אני אציל מצורדכי
הקבצו החולכים
שתו מים כל צמאים
גל אל יהוה מעשיך
ויכנו מחשבתיך

Hac pauca lubens

cecinit

PAULUS KALMAR DIOSZEGI, Ungarus.

*Ad Ornatissimum,
D. Respondentem.*

שמעו אלי אבירי לב
הרחוקים מצדק חשב
לא תאחר תשועתי
ולא תרחק כל עצתי
למעני אעשה פלא
אני אציל מצור דכא
הקבצו ההולכים
שתו מים כל צמאים
גל אל יהוה מעשיך
ויכנו מחשבתיך

*Haec pauca lubens
cecenit*

Paulus Kalmar Dioszegi, Ungarus.

שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה: Isa. 46:12;
אשתוללו אבירי לב נמו שנתם Ps. 76:6a

קרבתי צדקתי לא תרחק ותשועתי
לא תאחר ונתתי בציון תשועה לישראל תפארתתי:

אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל-תאחר למענך
אדני! Dan. 9:19a,b¹

אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אמן:
אתה האל עשה פלא בעמים עזך:
Isa. 25:1

גל אל-יהוה מעשיך ויכנו מחשבתיך: Prov. 16:3

*Ad Ornatissimum,
D. Respondentem.*

שִׁמְעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב
הַרְחוּקִים מִצְדָּק חֹשֶׁב
לֹא תֵאָחֵר תְּשׁוּעָתִי
וְלֹא תִרְחַק כָּל עֲצָתִי
לִמְעַנִּי אַעֲשֶׂה כָּל
אֲנִי אֲצִיל מִצּוֹר דָּכָא
הַקִּבְצוּ הַהוֹלְכִים
שְׁתוּ מִיָּם כָּל צָמְאִים
גַּל אֶל־יְהוָה מַעֲשִׂיךְ
וַיִּכְנוּ מִחֲשַׁבְתֶּיךָ

Haec pauca lubens

cecenit

Paulus Kalmar Dioszegi, Ungarus.

Isa. 46:12; שִׁמְעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב הַרְחוּקִים מִצְדָּקָה:
Ps. 76:6a אֲשַׁתּוּלְלוּ אֲבִירֵי לֵב נִמּוּ שְׁנַתֶּם

Isa. 46:13; קִרְבֹּתַי צִדְקָתִי לֹא תִרְחַק וּתְשׁוּעָתִי
לֹא תֵאָחֵר וְנִתַּתִּי בְּצִיּוֹן תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל תִּפְאָרְתִּי:

Dan. 9:19a,b¹ אֲדַנִּי | שְׁמַעְהָ

אֲדַנִּי | סִלַּחְהָ אֲדַנִּי הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֶל־תֵּאָחֵר לִמְעַנֶּךָ

Isa. 25:1 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲתָה אֲרוֹמְמֶךָ

אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ כֹּל עֲצוֹת מִרְחוֹק אֱמוּנָה אֱמֶן:

Ps. 77:15 אֲתָה הָאֵל עָשִׂה כֹּל בְּעַמִּים עֲזָךְ:

Prov. 16:3 גַּל אֶל־יְהוָה מַעֲשִׂיךְ וַיִּכְנוּ מִחֲשַׁבְתֶּיךָ:

*Az igen tiszteletre méltó
Respondens úrnak*

Hallgassatok rám, eltökélt szívűek,
Akik távol vagytok [a] gondolkodó igazságától!
Nem késlekedik a segítségem,
És nincs távol semmilyen tanácsom.
A saját kedvemért teszek csodát,
Én mentem meg [a] szorultságból [a] szétzúzottat.
Gyűljetek össze, akik elmentek,
Igyatok vizet mind, kik szomjaztok!
Bízd az Úrra a cselekedeteidet,
És teljesülnek terveid!

*ezt a néhány sort szívesen
énekelte (= költötte)
a magyar Diószegi Kalmár Pál*

Bibliai idézetek, forrásszövegek az üdvözlőversben (magyar fordítás, RÚF)

Ézs. 46:12 - Hallgassatok rám, ti konok szívűek, akik messze vagytok az igazságtól!

Zsolt. 76:6a - Kifosztottak lettek az elbizakodottak, álomba merültek (...)

Ézs. 46:13 - Közel van igazságom, nincs már messze, szabadításom nem késik. A Sionon szabadulást szerzek ékességemnek, Izráelnek.

Dán. 9:19a,b¹ - Uram, hallgass meg! Uram, bocsáss meg! Uram, figyelj ránk, és cselekedj, ne késlekedj! – önmagadért, Istenem (...)

Ézs. 25:1 - Uram, te vagy Istenem! Magasztallak, dicsérem neved, mert csodákat vittél véghez, ősrégi terveket, való igazságot.

Zsolt. 77:15 - Te vagy az Isten, aki csodákat tettél, megismertetted erődet a népekkel.

Péld. 16:3 - Bízd az Úrra dolgaidat, akkor teljesülnek szándékaid.

A költemény parafrazeáló jellege

- Verstani jellemzők: 10 soros; páros rímek

(felező nyolcas, rím: magyar költészeti hagyományt tükrözi)

- Szó szerinti idézet a Bibliából: Ézs. 46:12 (hajszalnyi változtatás a végén!) és Péld. 16:3 – kezdő és záró sor: keretes szerkezet
- Parafrázis: 1) Ézs. 46:13 – a szórend, a mondattagolás megváltoztatásával, szabad variálásával; de jól felismerhető jelleggel; 2) egyéb *prófétai* és *bölcsességirodalmi* könyvekből merítés: egy-egy szó- és szó szerkezet felhasználásával, a sajátos stílus utánzásával
- Majdnem az egész költemény *kompiláció*: *különböző* helyekről merít a Bibliából, megidézi szó szerint (citátum) vagy variálva-kiegészítve (parafrázis)
- Próféták, bölcsességirodalom → Isten megszabadítja a bűnös embert, Istenben kell bízni, ő megsegít: útravaló a tudós teológus, leendő lelkész számára

Diószegi Kalmár Pál – RMK III. 1897
(*S. pataki ref. coll*)

1654 Szepsi Korocz (Andreas)

*Disputatio Theologica De AEterna Dei
Praedestinatione*

Szepsi Korocz András
(?, ? – 1684, Nagybánya)

- élete:

tanul: Sárospatak, 1647: felsőbb osztályokba lép;
1650: Szatmár, rektorra választják

1652: *Utrecht*, 1653. júl.: *Franeker*, 1653. aug.:
Groningen, **innen: Leiden.**

rektor: 1654 nyara: Szatmár,

lelkész: 1655: Visk, 1660: Szatmárnémeti, 1663-1664:
Visk, 1671: Szatmár, 1675: a szatmári
egymázmegye esperessé választja

művei: *De aeterna Dei praedestinatione* (Leiden, 1654),
prédikáció Bocskai Ujlaki Ferenc sírbatétele előtt
(„Temetési pompa” c. könyvben, Debrecen, 1674)

XVIII, 34
DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
Æternâ Dei Prædestinatione;

Q V A M,
Divina Annuente Gratia,
P R Æ S I D E
Clarissimo, Doctissimoque Viro,
D. ABRAHAMO HEYDANO, S.S. Th. Doct.
ejusdemque Facultatis in Illustri Acad. Lugd. Batav.
Professore ordinario, Ecclesiæque Dei Pastore
disertissimo, vigilantissimo, Rectore
Academiæ p. t. Magnifico,
Publicè proponit ventilandam
ANDREAS KOROTZ SZEPSINVS, Ungarus.
Ad diem 7 Martii, loco horisque solitis.

a doctissimo D. Heydano
receptum 17 Martij 1734.

LVGD. BATAVOR.
Ex Officinâ JOHANNIS & DANIELIS
ELSEVIER. Academ. Typograph.
CIC ICCC LIV.

לאיש חכם לרעי

A N Δ R E A Σ

ספשי:

כל דרך איש ישר נגדו
צדיק שמע אטם אונו
מרשעים בשפתיו
בנפול איבך אל תשמח
טמן אונך תפתח
שמע דעור מאמץ כח
אל תצא לריב ארץ רעך
כמתהלך בנא רישך
וכ קלים מחסורידך
פתך אכלה תקיאנרה
אל תקנא באנשי רעה
ולא תמכר חכמה בינרה:
לתפארת ולהדר מלב שמח
כתיב ושיר הדברים המעטים

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΛΜΑΡ ΔΙΩΣΖΕΓΓΙ, Ungarus.

לאיש חכם לרעי

ANΔREAΣ

ספשי:

כל דרך איש ישר נגדו

צדיק שמע אטם אזנו

מרשעים בשפתיו

בנפל איבך אל תשמח

טמן אזנך תפתח

שמע דעת מאמץ כח

אל תצא לריב את רעך

כמתהלך בא רישך

וכ קלים מחסוריך

פתך אכלת תקיאנה

אל תקנא באנשי רעה

ולא תמכר חכמה בינה:

לתפארת ולהדר מלב שמח

כתיב ושיר הדברים המעטים

לְאִישׁ חָכָם לְרֵעִי

ANΔREAS

סִפְּשִׁי:

כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר נִגְדוּ

צָדִיק שִׁמְעַ אָטָם אָזְנוֹ

מִרְשָׁעִים בְּשִׁפְתָיו

בִּנְפֹל אֵיבָךְ אֶל תִּשְׁמַח

[טָמֹן] טָמֹן אֲזַנְךָ תִּפְתַּח

שִׁמְעַ דַּעַת מְאֻמָּץ-כֹּחַ

אֶל תִּצָּא לָרִיב אֶת-רַעְךָ

כְּמִתְהַלֵּךְ בָּא רִישְׁךָ

וְכ [וְכִי] [וְכִי-] קָלִים מַחֲסוּרֶיךָ

פֶּתַךְ אֲכַלְתָּ תִּקְיָאָנָה

אֶל תִּקְנֶה בְּאֲנָשֵׁי רָעָה

וְלֹא תִמְכֹּר חֲכָמָה בִּינָה:

לְתִפְאֶרֶת וְלִהְדָּר מִלֵּב שִׁמְחַ

כְּתִיב [כְּתוּב] וְשִׁיר [אֶת-] הַדְּבָרִים הַמְעֵטִים

Prov. 12:15; דֶּרֶךְ אֱוִיל יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו וְשִׁמְעַ לְעֵצָה חָכָם; Prov. 21:2a; כָּל־דֶּרֶךְ־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו

Prov. 16:25a יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי־אִישׁ; Prov. 14:12a; יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי־אִישׁ

Prov. 21:13a; אַטֶּם אֲזַנּוֹ מִזַּעֲקַת־דָּל; Prov. 17:28; גַּם אֱוִיל מַחְרִישׁ חָכָם יַחֲשֹׁב אַטֶּם שֹׁפְתִיו נְבוֹן;

Isa 33:15c,d אַטֶּם אֲזַנּוֹ מִשְׁמַע דְּמִים וְעֵצִים עֵינָיו מֵרְאוֹת בִּרְעָ: Ps. 58:5b כְּמוֹ־פֶתֶן חָרַשׁ יֶאֱטֵם אֲזַנּוֹ;

Prov. 24:17a בִּנְפֹל (אוֹיְבֶיךָ) [אוֹיְבֶיךָ] אֶל־תִּשְׁמַח

Prov. 24:5b וְאִישׁ־דָּעַת מֵאֲמִץ־כָּח;

Prov. 25:8 אֶל־תֵּצֵא לָרֹב מֶה־תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ בְּהַכְלִים אַתָּה רַעֲךָ;

Prov. 24:34 וּבֹא־מִתְהַלֵּךְ רִישְׁךָ וּמַחֲסֹרֶיךָ כִּאִישׁ מִגֵּן;

Prov. 23:8a פֶּתַךְ־אֲכָלֶתָ תִּקְיָאָנָה

Prov. 24:1a אֶל־תִּקְנֵא בְּאֲנָשֵׁי רָעָה

Prov. 23:23 אֱמֶת קִנְיָה וְאֶל־תִּמְכֹּר חֲכֻמָּה וּמוֹסֵר וּבִינָה;

Prov. 20:29 תִּפְאָרֶת בַּחֲוָרִים כָּחַם וְהִדָּר זִקְנִים שִׁיבָה;

Prov. 17:22a. לֵב שָׁמֵחַ יֵיטֵב גֵּהָה; Prov. 15:13a; לֵב שָׁמֵחַ יֵיטֵב פָּנִים

Eccl. 5:1d. עַל־כֵּן יִהְיֶה דְבָרְךָ מְעֻטִּים;

[Az] ember szerint minden útja egyenes,

[Az] igaz hallgat, elzárja a fülét

[A] gonoszok elől, a szájával együtt.

Ellenséged bukásán ne örülj,

Dugd ki füledet /elrejtett fülű/, nyisd ki:

[A] tudás hallgatása növeli [az] erőt.

Ne menj ki perelni társaddal,

Mint egy útonálló, elér a szegénységed,

És mint száguldozók, a szükséged.

Falatodat(, amit) megettél, kihányod,

Ne irigykedj a gonoszokra,

És ne add el [a] bölcsességet, [az] értelmet!

Díszesség és pompa gyanánt, vidám szívvel

Írd le és énekeld el / *lett leírva és énekelve** / a csekély szavakat!

*Bölcs férfinak, barátomnak,
Andreas Szepsi(nek)*

Bibliai idézetek, forrásszövegek az üdvözlőversben (magyar fordítás, RÚF)

Péld. 21:2a - Minden útját helyesnek tartja az ember,

Péld 12:15 - A bolond helyesnek tartja a maga útját, a bölcs pedig hallgat a tanácsra.

Péld. 14:12a - Van út, amely egyenesnek látszik az ember előtt,

Péld. 16:25a - Van út, amely az ember előtt egyenesnek látszik,

Péld. 17:28 - Még az ostobát is bölcsnek gondolják, ha hallgat, és értelmesnek azt, aki csukva tartja a száját.

Péld. 21:13a - Aki bedugja fülét a nincstelen segélykiáltására,

Zsolt. 58:5b - mint a süket vipera, amelynek oly tompa a füle,

Ézs. 33:15c,d - bedugja a fülét, hallani sem akar vérontásról, befogja a szemét, látni sem akar gonoszsgot.

Bibliai idézetek, forrásszövegek az üdvözlőversben (magyar fordítás, RÚF)

Péld. 24:17a - Ha elesik ellenséged, ne örülj,

Péld. 24:5b - és a tudós ember nagy erejű.

Péld. 25:8 - Ne állj ki elhamarkodottan, amikor perelsz, mert mit csinálsz majd a végén, ha ellenfeled megszégyenít?

Péld. 24:34 - így tör rád a szegénység, mint az útonálló, és a szűkölködés, mint egy fegyveres ember.

Péld. 23:8a - Megevett falatodat ki fogod hányni,

Bibliai idézetek, forrásszövegek az üdvözlőversben (magyar fordítás, RÚF)

Péld. 24:1a - Ne irigyeld a rossz embereket,

Péld. 23:23 - Vedd meg, és ne add el az igazságot, a bölcsességet, az intést és az értelmet!

Péld. 20:29 - Az ifjak dísze az erő, az öregek ékessége pedig az ősz haj.

Péld. 15:13a - Az örvendező szív megszépíti az arcot,

Péld. 17:22a - A vidám szív a legjobb orvosság,

Préd. 5:1d - ezért kevés beszédű légy!

A költemény parafrazeáló jellege

- Verstani jellemzők: 14 soros költemény, hármas rímelésű, a végén két rímtelen, külön álló sort tartalmaz (képlet: aaabbbcccddef; felező nyolcas, rím: magyar költészeti hagyományt tükrözi)
- Szó szerinti idézet a Bibliából: Péld. 21:2a (hajszálnyi változtatás a végén!); 24:17a; 24:5b (hajszálnyi változtatás az elején!) 24:34a; 23:8a; 24,1a (figyelem! *Nem* a teljes versek!)
- Parafrázis: 1) Péld. 25:8 – a bibliai vers eleje és utolsó szava kerül a sorba; 2) egyéb válogatások, a Péld-beli versek szószerkezeteinek felhasználásával, egy versből több szó kiragadásával és kontextuális kiegészítésével (adott esetben más kiragadott részletekkel építvén föl a szövegösszefüggést)
- Az egész költemény *kompiláció*: forrása lényegében a **Péld. könyve**, azon belül is a 17., 23., 24. és 25. fejezetek

Diószegi Kalmár Pál parafrazeáló üdvözlőversei

- *Báthori G. Mihályhoz* írott (1653):
 - a **Péld. 18-as** fejezetéből néhány verssor felhasználása: szabadon variálva egyéb, nem idézett/parafrazeált kifejezésekkel;
 - de: **Péld. 24:17** – a teljes bibliai vers szinte szó szerinti idézése, a *Szepsi Korocz Andráshoz* írottban (1654): ugyenezen vers első fele jelenik meg szó szerint!
 - *Figyelem!* A rímképlet és a cím/felirat is megegyezik a két versben
- *Kismarjai V. Pálhoz* írott (1653):
 - az egész vers egyetlen vendégszöveg, (zömmel) a **Péld. könyve 13–16-ig** terjedő egységében található különböző versek különböző soraiból tevődik össze,
 - szinte egyetlen önálló sor sincs, kreatív felhasználása a bibliai szövegnek,
 - az alapszöveg: **Péld. 16.** (kb. 10 szó szerinti vagy variált idézet), ugyanaz a **Péld. 16:3** szó szerinti idézése, mint a *Debreczeni Kalocsa Jánoshoz* írottban (1654)

Keresztúri G. Bálint – SC-Norris 288 J39
*(Archives and Special Collections at Dickinson
College; Isaac Norris Collection, Pennsylvania)*

1662 Jász-Berényi Pál

*Examen Doctrinae Ariano-Sociniana...Addita est
Orthodoxa S.S. Trinitatis Defensio*

Keresztúri G. Bálint

(1634 k., Szilágfőkeresztúr–1677/1678, Debrecen)

- élete:

tanul: 1652-től: Nagybánya, 1653. aug.: Sárospatak,
seniorság: 1656. jún.-aug. közt.; Sátoraljaújhely: rektor

külföld: Utrecht, 1658. jún.: Franeker, 1659. szept.:
Groningen, itt: 1660. febr. 28.: teológiai doktorátus,
utána: **Anglia, 4 évet él Londonban**

- itthon: Szepsi: lelkész, 1672 v. 1673: Debrecen

- üdvözlővers:

Jászberényi Pálhoz (1662)

Jászberényi P. Pál

(?? – ??)

- élete:

sz.: Erdély, tanul: Gyulafehérvár, 1653-tól: I. Rákóczi Ferenc nevelője

1656: külföld, júl.: Utrecht, júl.: Franeker, 1658. szept.: Groningen, 1659 tavasza: Franeker.

Oxford, 1659. nov.: London, letelepszik, iskolát nyit, híressé válik

- 1665: hazalátogat, de visszatér Londonba
- 1678. k.: Nagyenyedre hívják, tanárnak, mielőtt útrakel, meghal

- művei:

Examen doctrinae ariano-sociniana (egy német könyv latin fordítása, London, 1662); Orthodoxa S. S. Trinitatis defensio (az előbbinek a függeléke)

EXAMEN

DOCTRINÆ
ARIANO-SOCINIANÆ

à quodam Anonymo sub
hoc titulo evulgatæ :

Doctrina De Deo, & Christo, & Spiritu Sancto; ipsis scripturæ verbis, ante paucos annos, à quodam divinæ veritatis Confessore, in sermone Germanico concinnata : nunc verò, in gratiam exterorum, Latinè edita.

In quo;

Loca de S. S. Trinitate insigniora, à cavillis Adversariorum consensu Orthodoxorum perpetuo, constantique tam antiquorum Patrum, quam recentiorum Doctorum expositione illustrata, vindicantur.

Addita est Orthodoxa S. S. Trinitatis Defensio, adversus erroneum cujusdam Anonymi scriptum.

Unà cum veteris Ecclesiæ de Arianis Judicio.

Studiò & Operâ

PAULI P. JASZ-BERENYI,
Transylvano-Hungari.

Londini, Sumptibus Samuelis Broun Bibliopolar, ad
Insignia Regiæ juxta Cæmeterium S. Pauli.

1662.

*Pio & Docto Juveni D. Paulo Jasz-Berenyi pie &
doctè hanc Dissertationem de Trinitate scribenti,
Pauca hæc lubens consecravit.*

בפרשך מח' יש' יהוה אלהים
והוכיחך אולם לעמים רבים

מגדלים את יהוה

ושונאים כל תוכחה :

הראנו שחקה שקור ללמוד תורה

וגברה תובו'ך כמו מורה :

כי אונך אלפי הכמים

ותאסוף מהם לשמים :

יראו ויקראו הוה מדרשך

וגיראו כגד צורריך ממך :

כי אולם מומותם

ונלכדו הם ברנרם :

Valentinus Kercszluri,

S. S. Theol. Doctor.

Keresztúri G. Bálint üdvözlőverse

בפרשך מת **יש** יהוה אלהים
והוכיחך אולם לעמים רבים
מגדפים את יהוה
ושונאים כל **תוכחה** :
תראנו שתהיה שקור [שקוד] ללמוד תורה
וגברת **תוכרך** [תוכחתך] כמו מורה :
כי אזנך אל פי חכמים
ותאסוף מהם לשמים :
יראו ויקראו הזה **מדרשך**
וייראו **כל־צורריך** ממך
כי **אולת מזמותם**
ונלכרו [ונלכדו] הם בדברם.

Keresztúri G. Bálint üdvözlőverse

בְּפֶרֶשׁךָ מֵת יֵשׁ יְהוָה אֱלֹהִים
וְהוֹכִיחֲךָ אֱוִלָּם לְעַמִּים רַבִּים
מִגְדָּפִים אֶת־יְהוָה
וְשׁוֹנְאִים כָּל תּוֹכְחָה :
תִּרְאֶנּוּ שְׁתַּהֲיָה שְׁקוּד לְלִמּוּד תּוֹרָה
וְגִבֹּרֶת תּוֹכְחָתְךָ כְּמוֹ מוֹרָה :
כִּי אֶזְנֶךָ אֶל־פִּי חֲכָמִים
וְתִאָּסוּף מֵהֶם לְשִׁמְיָם :
יִרְאוּ וַיִּקְרְאוּ הִזֵּה מִדְּרָשְׁךָ
וַיִּירְאוּ כָּל־צוּרֶיךָ מִמָּךְ
כִּי אֵוֶלֶת מְזֻמּוֹתֶם
וְנִלְכְּדוּ הֵם בְּדַבָּרֶם .

Ha kiterjeszted halottra [a] **létet**, Uram,
Istenem,
S ha **megdorgálod** sok nép bolondjait –
[Úgyis csak] gyalázzák az Urat,
És utálnak minden **dorgálást**.
Megmutatod nekünk, hogy őre leszel a
Tóra-tanulásnak,
És erősíted **feddésedet**, mint egy tanár,
Mert a füled [a] bölcsek beszédén,
És összegyűjtesz közülük a mennyekbe,
Meglátják és azt kiáltják, ez-e a
tanulásod,
És megrémülnek tőled mind az
ellenségeid,
Mert **terveik** – **bolondság**,
És beszédük által lesznek foglyul ejtve

Bibliai nyelvet idéző-utánzó sajátosságok

- verstani jellemzők: 12 soros a vers, páros rímek találhatók benne
- elsődlegesen a Péld. könyvének szókincsét használja,
- de megidézi egyéb *bölcsességirodalmi könyveket* és a *prófétai irodalmat* is,
- feltűnik néhány későbbi héber nyelvi sajátosság – amelyek részben szintén kapcsolatban állnak a bölcsességirodalommal: a װ a bölcsességi könyvekben fordul elő sűrűn, illetve a tanítói, bibliaértelmezési hagyománnyal, a jelentéséből adódóan (מְדַרְשׁ – 'midrás, tanulmányozás, tanulás')

Bibliai nyelvet idéző-utánzó sajátosságok

- **A Példabeszédek könyvét idéző szókincs:**
- אֵוִיל 'bolond' (mintegy 15x a Péld. könyvében)
- אֵוִילת 'bolondság' (kb. 8x)
- יֵשׁ 'létező'-jelentésben kizárólag: Péld. 8,21
- תִּכְחַת 'feddés, dorgálás' (kb. 13x fordul elő), illetve az igei változat, a חִי-
gyökből, 'fedd'-jelentésben, hif'íl igitörzsben (kb. 9x fordul elő)
- מְזַמָּה 'terv, szándék' (kb. 8x a Példabeszédek könyvében)
- mindezen szavak egyéb bölcsességirodalmi könyvekben is szerepelnek (ld.
pl. **Zsoltárok**, **Jób**, és prófétáknál is: **Jeremiás**, **Ézsaiás/Izajás** stb.), de a
Példabeszédekben túlreprezentáltan vannak jelen
- **A Zsoltárok szókincsét idézi fel:**
- צוֹרֵר mint 'bosszantó, zaklató, ellenségesen viselkedő' (kb. 12x fordul elő a
Zsoltárookban)

A költemény utánzó jellege

- nincs szó direkt idézésről,
- *utánzásról* inkább
- az, hogy nem szó szerint idéz, nyomatékosan igazolja azt is, hogy nem másolt, hanem egyénileg alkotott újat

A parafrázis és az imitáció funkciója

- verstani szempontoknak alárendelés!
- bizonyítása a műveltségnek, a héber nyelvben, nyelvtanban való jártasságnak, s hogy rálátással rendelkezik az adott művek kifejezőkészletére
- elsajátította a szerző az üdvözlővers műfaji szabályait
- hogy értelmesen összerakosgatva a hébert, önálló köszöntőverset tudnak alkotni
- → utánzás: mestere a stílus megidézésének, a kifejezések egyéni variálásának; *eredeti* alkotása a stílus megőrzése mellett

Köszönöm a figyelmet!